

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 46(3), с. 169–173

Проаналізовано погляди на розвиток сучасної ринкової економіки, розглянуто розвиток вітчизняного страхового ринку в умовах поточної кризової ситуації, оцінено заходи реформування українського страхового ринку.

Страховий ринок в Україні почав формуватися одночасно з розвитком ринкової економіки, зокрема, перший законодавчий документ Декрет “Про страхування” було прийнято в 1993 р. У різні періоди розвиток ринку характеризувався різними темпами зростання. В періоди зростання основні показники — доходи компаній, їхній капітал, обсяги обслуговування страхувальників перевищували темпи росту ВВП, що характеризує зростання національної економіки загалом. У кризові періоди, зокрема у 1998–1999 рр. та 2008–2010 рр., темпи сповільнення розвитку страхового ринку мали нерівномірний характер по окремим показникам. Наприклад, абсолютні обсяги страхових платежів мали темпи скорочення менше, ніж темпи скорочення страхових резервів, що пов’язувалося з додатковим впливом на зміну резервів залежності від їхніх втрат у банківських установах у зв’язку з їх банкрутством. Останніми роками на показники вітчизняної економіки, у тому числі на стан страхового ринку, істотно впливають не тільки внутрішні, а й зовнішні чинники, що не є унікальним становищем для України.

У сучасних умовах деякі міжнародні економісти визначають сповільнення темпів розвитку міжнародних економічних процесів та розвитку окремих національних економік. Зокрема, дослідження МВФ показують, що країни з економіками, що розвиваються,

можуть постраждати від потрійного шоку — підвищення курсу долара, зростання відсоткових ставок у світі, збільшення волатильності потоків капіталів, а в деяких країнах з сировинними ресурсами, зокрема, у Російській Федерації зниження цін на нафту призведе до валютного тиску [1]. Конфлікт в Україні класифікується як фактор зростання геополітичних ризиків, які впливають на всю світову спільноту, в тому числі на глобальний ринок.

При цьому низка експертів визначає безповоротність наслідків сучасних економічних криз і необхідність сприймання їх як нової реальності, в якій необхідно буде існувати всім країнам [2].

Цілком слушно, що це стосується і стану вітчизняної економіки. Кризовий стан означає гальмування процесів росту окремих ринків національної економіки, зокрема і страхового ринку. Таким чином, у поточний період актуально виконувати дослідження особливостей сучасного стану та трансформації окремих ринків вітчизняної економіки, зокрема страхового ринку.

Проблеми розвитку страхових ринків досліджує низка закордонних фахівців (О. П. Архипов, І. Т. Балабанов, С. Л. Єфімов, М. П. Ніколаєнко), вітчизняних вчених та практиків страхування (В. Д. Базилевич, Н. М. Внукова, О. М. Залетов, М. В. Мних, С. С. Осадець, О. О. Охріменко, О. Ф. Філо-

нюк, В. М. Фурман). У працях вказаних авторів, на нашу думку, всебічно не розкрито окремі явища сучасних змін та напрямів реформування страхового ринку України.

Проаналізуємо стан та особливості функціонування механізмів страхового ринку та окреслимо напрями їх удосконалення. Для цього під час дослідження вирішувалися такі завдання:

- визначення основних теоретичних засад розвитку страхового ринку;
- оцінка еволюції вітчизняного страхового ринку за попередній період та в умовах поточної кризової ситуації;
- пропозиція заходів покращення розвитку українського страхового ринку.

Аналіз функціонування страхового ринку здійснюється по багатьом напрямам та різними факторам згідно з різними науково-методичними підходами, зокрема, серед основних підходів відомі PEST- та SWOP- аналіз. Один із сучасних практичних підходів аналізу стану страхового ринку України ґрунтується на оцінці ступеня впливу страхового ринку на вітчизняну економіку [3]. До основних показників впливу страхового ринку України на вітчизняну економіку в сучасних умовах належать [Там само]:

- загальний обсяг страхового покриття для підприємств та громадян складає більше ніж 800 млрд грн;
- обсяг іноземного капіталу на страховому ринку складає більше ніж 500 млн євро (засновники — страховики з Австрії, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Словенії, США і Франції);
- загальний обсяг коштів страховиків, що розміщені в банках, складає близько 11 млрд грн, що визначає страховиків як одних із найбільших кредиторів вітчизняної банківської системи;
- загальний обсяг сплачених страховиками податків складає майже 1,8 млрд грн;
- на страховому ринку забезпечено роботою більше ніж 50 тис. осіб.

Згідно зі звітністю страховиків за 2014 р., що узагальнено подана Нацкомфінпослуг [4], активи страховиків станом на 31 грудня 2014 р. склали 70,3 млрд грн (+5,8 % щодо

2013 р.), активи, визначені ст. 31 Закону України “Про страхування” — 40,5 млрд грн (+6,9 %). Збільшення активів, визначених ст. 31 Закону, для представлення коштів страхових резервів, обґрунтовується Нацкомфінпослуг як збільшенням обсягів державних цінних паперів на 43,9 % (до 3,39 млрд грн), прав вимог до перестраховиків на 27,3 % (до 3,87 млрд грн), грошових коштів на поточних рахунках на 27,7 % (до 2,79 млрд грн), так і зменшенням обсягів банківських депозитів на 2,8 %. Станом на 31 грудня 2014 р. обсяг сплачених статутних фондів перевищив 15,1 млрд грн, зросли страхові резерви до 15,8 млрд грн (+9,6 %) за рахунок резервів зі страхування життя (+38 %), при цьому обсяг технічних резервів скоротився на 0,6 %.

Аналіз наведених даних Нацкомфінпослуг про діяльність страхового ринку показує незначне зростання показників, що з врахуванням інфляції та зміни валютного курсу визначає негативну тенденцію його розвитку.

Поглиблений розгляд наслідків фінансової кризи 2014–2015 рр. показує проблему недокапіталізованості та втрати відповідного рівня платоспроможності на страховому ринку [5]. З оцінок експертів видно, що зі звітних даних про активи в 70 млрд грн достовірними ліквідними є 15 млрд грн страхових резервів. При цьому така оцінка також є оптимістичною, оскільки не враховує зниження їх рівня ліквідності за напрямом розміщення у вигляді банківських депозитів, враховуючи нестійкі ризики вітчизняної банківської системи. Запропоновано певні заходи щодо збільшення капіталізації — залучення іноземних інвесторів, зростання капіталу за власний рахунок, залучення іноземного страхового капіталу.

До основних чинників погіршення ситуації на ринку практики страхування ключові топ-менеджери страхових компаній відносять [6]:

- значне скорочення сегмента споживачів і платежів у зв'язку з відокремленням Криму та військовими діями на сході України;

- зміна географії перестраховиків — скоротилася доля перестраховиків РФ, а збільшилася частка перестраховиків Німеччини та Великої Британії;
- відсутність ефективного державного контролю та регулювання діяльності страховиків призвело до їх недокапіталізації і низької мотивації, до покращення якості страхових послуг;
- порушення платіжної дисципліни по ОСЦПВВТЗ призвело до скорочення кількості страховиків з цього виду та погіршення з виплатами;
- зменшення обсягів по КАСКО відбулося у зв'язку зі зменшенням продажів нових авто та збільшенням цін на ремонтні роботи, у тому числі внаслідок зміни валютного курсу;
- залежність страховиків від банківського каналу продажів призвела до скорочення продажів страхових продуктів у зв'язку зі скороченням кредитування підприємств та громадян.

Великі страхові компанії очікують скорочення кількості банків та страховиків, що використовували адміністративний ресурс і державні фінанси. Класичні страхові компанії зможуть ефективно формувати резерви, а клієнти обирати страхові компанії по гарантіям виплат, а не по демпінговій ціні. Очікується розвиток медичного та обов'язкового автомобільного страхування як соціальних видів.

Найбільші страхові компанії України також звернулися з пропозицією прискорення реформування механізмів державної політики у сфері страхування, зокрема щодо призначення керівників державних регулюючих органів, змін у податковий кодекс, використання принципів прозорості, розвитку конкуренції та державно-приватного партнерства у рамках “Стратегії сталого розвитку “Україна-2020”, затвердженою Президентом України, та низці нормативних документів, що регламентують процес реформування фінансового сектору України [7–11].

Нацкомфінпослуг та учасниками страхового ринку виокремлюються такі напрями реформування [12]:

- зменшення та оптимізація регулювальних процедур згідно з вимогами ЄС;
- зміна сучасного контролю на автоматизований пруденціальний контроль;
- відновлення довіри споживачів до страхових послуг;
- удосконалення механізмів безпеки фінансової надійності, платоспроможності для інвесторів та громадян;
- введення цільових показників регулювання і розвитку ринку.

Очікуються такі результати реформ:

- 1) створення довгострокового фінансового інвестиційного ресурсу за рахунок резервів, зокрема страхування життя;
- 2) експорт страхових послуг та одержання валютних доходів;
- 3) покращення конкуренції;
- 4) зменшення навантаження на державний та місцеві бюджети при збільшенні виплат по стихійним лихам та техногенним аваріям.

До конкретних інструментів реалізації реформ належать:

- 1) пріоритетні види страхування: добровільне медичне страхування, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, агрострахування;
- 2) електронна комерція;
- 3) розвиток страхового посередництва;
- 4) введення 2-го рівня пенсійної системи призведе до стимулювання страхування життя;
- 5) підвищення рівня довіри клієнтів до фінансової політики, що забезпечить збільшення продажів та податкових відрахувань до бюджетів;
- 6) підвищення міжнародного іміджу, позитивне сприйняття роботи ринку міжнародними організаціями — МВФ, Світовий Банк та ін.

На нашу думку, розроблення заходів реформування не є систематизованим, а тому має більшою мірою ґрунтуватися на чіткій науково-методичній базі, яку постійно розробляють вітчизняні вчені, зокрема на таких підходах, як науковий, системний, ситуаційний, програмно-цільовий, комплексний [13, 87].

У цьому ключі необхідно позитивно оцінювати пропозиції Нацкомфінпослуг щодо формування засад державної страхової політики [14]. Така політика включає три складові регулювання: економічну, соціальну та інформаційну і ґрунтується на таких принципах, як забезпечення відкритості, прозорості, неупередженості, професійності, передбачуваності, законності, відсутності дискримінації в діяльності регулятора, відповідальності за виконання законних прав та інтересів учасників страхового ринку. Метою такого реформування державного регулювання страхового ринку є забезпечення сприятливих умов його подальшого розвитку, підвищення інвестиційної привабливості та відновлення довіри споживачів страхових послуг.

Отже, проведене дослідження дало змогу оцінити розвиток страхового ринку в період розвитку ринкової економіки в Україні. В сучасних умовах страховий ринок надає значну фінансову гарантію як підприємствам, так і громадянам. Ринок має значну частку іноземного капіталу, є одним із найбільших кредиторів, платників податків та роботодавців в Україні.

Аналіз функціонування страхового ринку в сучасних умовах економічної та фінансової кризи показав незначне зростання його показників, що з врахуванням інфляції та зміни валютного курсу визначає негативну тенденцію розвитку ринку, поглиблює проблему недокапіталізованості та втрати відповідного рівня платоспроможності на страховому ринку.

Експертні оцінки функціонування ринку показують різні негативні чинники зовнішнього та внутрішнього характеру впливу на його основні суб'єкти та процеси. Це зумовило необхідність звернення найбільших страховиків до державних органів з пропозицією прискорення реформування механізмів державної політики у сфері страхування у рамках "Стратегії сталого розвитку "Україна-2020", затвердженою Президентом України, та низці нормативних документів, що регламентують процес реформування фінансового сектору України.

Запропоновані Нацкомфінпослуг першочергові заходи реформування страхово-

го ринку, на нашу думку, повинні більшою мірою ґрунтуватися на науково-методичній базі. У цьому ключі необхідно позитивно оцінювати обґрунтовані пропозиції Нацкомфінпослуг щодо формування засад державної страхової політики.

Література

1. МВФ предупреждает о значительных рисках для мировой экономики [Электронный ресурс] // Дело.ua. — Режим доступа: <http://delo.ua/world/mvf-preduprezhdaet-o-znachitelnyh-riskah-dlja-mirovoj-ekonomiki-288196/>
2. Уманов Б. 2014-й год обострил новые противоречия в мировой политике и экономике [Электронный ресурс] // Фориншурер. — Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/15/04/16/4718>
3. Страховой надзор, которого нет. Страховщики требуют Регулятора и называют ситуацию на рынке колапсом государственного регулирования [Электронный ресурс] // Фориншурер. — Режим доступа: <http://forinsurer.com/news/15/01/21/32034>
4. Нацкомфінпослуг презентувала консолідовані результати страхового ринку України за 2014 рік [Електронний ресурс] // Фориншурер. — Режим доступа: <http://forinsurer.com/news/15/04/17/32371>
5. Филонюк А. Украинский рынок страхования требует срочной докапитализации [Электронный ресурс] // Фориншурер. — Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/15/03/04/4713>
6. Прогнозы 2015: страховой рынок сократится, но качество услуг улучшится [Электронный ресурс] // Контракты.UA. — Режим доступа: <http://kontrakty.ua/article/84627>
7. Указ Президента України "Про Стратегію сталого розвитку "Україна 2020" від 12.01.15 р. № 5/2015 [Електронний ресурс] // Президент України Петро Порошенко: Офіс, інтернет-представництво. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>
8. Постанова Верховної Ради України "Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України" від 11.12.2014 р. № 26VIII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: Офіс, веб-портал. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2619#n7>
9. Реформа фінансового сектору [Електронний ресурс] // Портал reforms.in.ua. — Режим доступу: <http://reforms.in.ua/index.php?pageid=financial-sector-reform>
10. Стратегія розвитку України 2020: Візія [Електронний ресурс] // Портал reforms.in.ua. — Режим доступу: <http://reforms.in.ua/Content/download/Strategy2020updUA-5.pdf>

11. План відновлення України стратегічний документ 2015–2017 [Електронний ресурс] // Портал reforms.in.ua. — Режим доступу: http://reforms.in.ua/Content/download/Strategic_doc_final%202015-2017.pdf

12. Нацкомфінуслуг определила основные векторы реформирования страхования и рынков небанковских финансовых услуг [Электронный ресурс] // Фориншурер. — Режим доступа: <http://forinsurer.com/news/15/03/10/32216?hl=%E7%E0%EB%E5%F2%EE%E2>

13. Кулик А. В. Основні підходи та методи наукового обґрунтування механізмів забезпечення сталого розвитку економіки регіонів / А. В. Кулик // Становлення та розвиток укр. державності. — 2015. — Вип. 14. — С. 87–90

14. Залетов А. Страхова політика і стратегія її формування в умовах "ідеального шторма" [Електронний ресурс] // Фориншурер. — Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/15/04/14/4717>

Оцінено розвиток українського страхового ринку як фінансового гаранта для підприємств і громадян, великого кредитора, суб'єкта інвестування, платника податків та роботодавця. Визначено негативну тенденцію розвитку ринку, поглиблення недокапіталізованості та втрати відповідного рівня платоспроможності. Рекомендовано першочергові заходи Нацкомфін-послуг щодо реформування страхового ринку більшою мірою розробляти на науково-методичній базі.

Оценено развитие украинского страхового рынка как финансового гаранта для предприятий и граждан, большого кредитора, субъекта инвестирования, налогоплательщика и работодателя. Определено негативную тенденцию развития рынка, углубление недокапитализованности и потери соответствующего уровня платежеспособности. Рекомендовано первоочередные меры Нацкомфінуслуг по реформированию страхового рынка в большей степени разрабатывать на научно-методической базе.

Ukrainian insurance market development as a financial guarantor for businesses and citizens, the large lender business investment, taxpayer and employer is reviewed. negative trend of the market, deepening losses and nedokapitalizovannosti appropriate level of solvency is determined. Natskomfinposluh priority measures to reform the insurance market to a greater extent to develop the scientific and methodological base are recommended.

Надійшла 6 липня 2015 р.